

^v ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 49. V torek 6. decembra 1853. II. tečaj.

Družtvo sv. Mohora.

26. novembra se je Celovski odbor družtva sv. Mohora sbral in pri tej seji sklenul, kakor sledi:

1. *G. Luka Jeran* se je v Afriko podal in toraj iz družtvenega odbora stopil; — *g. Štefan Kociančič* je 21. novembra pismeno naznanil, da ostane scer vselej zvest in iskren prijatelj našega družtva, da pa mora letos iz odborništva odstopiti. Obadva gospoda sta naše družtvo možko podpirala in se za njega mnogo trudila. Žal je nam in gotovo vsm družtvenikom, dva tako sloveča in iskrena gospoda zgubiti. Mi ne moremo drugače kakor s žalostnim sercom reči: Bog vaju obadva za vse vayne trude in dela blagoslovi in srečno vodi! —

Mesto *g. L. Jeran-a* v Ljubljani očitno povabimo in prosimo *g. Andreja Zamejca*, vrednika „Zgodne Danice“, mesto *g. Št. Kociančiča* v Gorici pa *g. Andreja Marušič-a*, duhovnika in domačega učitelja pri grofu Attems-u, da bi hotla prazne mesti družtvenih odbornikov prevzeti. Oba gospoda slovita kot visokovredna in učena duhovnika in kot iskrena prijatelja našega družtva. Zato upamo, da nam naše serčne prošnje ne bota odrekla! —

2. Več čast. gosp. družtvenikov je nas prosilo, I. del „Domačih ogovorov“ tudi posebej prodajati. Mi smo taj več iztisov I. dela „Dom. ogovorov“ razposlali, da ga naj knjigarji po vsih slov. mestih po 50 kr. sr. prodajajo.

3. Za prihodnje leto 1854 bo družtvo izdalo:

I. del „življenja svetnikov“ okoli 50 tiskanih pol, „Goffine-a“, kar še manjka I. in tudi celi II. del okolj 25 pol, in eden zvezek Javornikovega sv. pisma okolj 20 pol.

4. Naše društvo, ako hoče trdno in na samo svojih nogah stati, mora si napraviti „matico“, to je zaklad alj istino, ktereга obresti bi našemu društvu vsako leto potrebnih denarjev donášali. Kako bi se ta matica napravila, se je že mnogo pisalo. Morebiti jo takole dobimo:

- a) Društvo da leta 1854 tiskati: „g. Praprotnikovo knjižnico lepih povestic za mladino“, „g. Cvekove pesmi“ in „Koledo društva sv. Mohora“. Teh knjig društvo g. društvenikom ne bo dajalo, temuč le po knjigarjih dober kup prodajalo. Čisti donesek, ki se bo skupil, se oberne za društveno matico. Društvena koleda, kakor jih izdajajo vse društva po Nemškem itd. bo namenjena za naše prosto ljudstvo, bo, kakor Nemci pravijo: Bauern- und Wirthschafts-Kalender. Vse slovenske pisatelje s tim lepo povabimo, nas pri izdajanji koleda podpirati; bomo dotične sostavske tudi plačevali.
- b) Kar se za društvene knjige, naj si bojo ktere kolj, denarjev dobi, se ne sme porabiti, temuč se dene na stran za matico.
- c) Presvitli g. knezoškof Anton Slomšek so drugi natis „Življenja svetnikov“ društvu v lastnino darovali, da se tako ložej društvena matica napravi.
- d) Vse čast. gospode domorodce in prijatelje našega toliko potrebnega in koristnega društva prosimo, kolikor je jim volja in kader je jim nar bolj prav, kak dar v Celovec pošiljati. Tudi nar majnše darove bodemo hvaležno prejeli, in vse po „Šolskem prijatel-u“ naznanili. „Kamen do kamena palača, zerno do zerna pogača“. —
5. „Šolski prijatelj“ ostane tudi zanaprej društveni časopis. Iz med društvenikov je blizo 700 „šols. prijatel-a“ prejelo. To nam zde priča biti, da je večini gg. društvenikov to po volji, kar smo zastran „šols. prijatel-a“ lani vravnali. Mi smo takole mislili: med društveniki štejemo nar več gg. duhovnikov in učiteljev, kterim je mladina in šola ljuba in sveta reč, toraj

bojo časopis za šolo in mladino radi prejemali. Cerkev ima svojo „Danico“, kmetijstvo, politika itd. tudi svoje „Novice“ — kaj bi šola — podlaga vsega človeškega blagostanja — svojega časopisa ne imela. Tako smo mislili in lepo število družtvenikov priča, da se nismo goljfal. „Šolski prijatelj“ bode taj zanaprej donášal sestavke za šolske reči, povestice za mladino, nekaj iz natoroznanstva, dogodivščine, zemljopisja, od slovanskih običajev, šolske postave in novice, dalej kar naše družtvo zadene in kar od drugih družtev kej pripravnega slišimo alj beremo.

Izhajal bo „šols. prijatelj“, kakor do sedaj na pol poli in velja:

- a) za družtvenike sv. Mohora, ki 3 fl. letnine plačajo, na leto 36 kr., na pol leta 18 kr. po pošti;
- b) za družtvenike sv. Mohora, ki 1 fl. 30 kr. letnine plačajo, na leto 1 fl. 36 kr. po pošti in brez pošte 1 fl.; na pol leta 48 kr. po pošti, 30 kr. brez pošte;
- c) za naročnike, ki niso pri družtvu sv. Mohora, na leto po pošti 2 fl. 12 kr. in brez pošte 1 fl. 36 kr.

Pervi in drugi tečaj „šolsk. prijatelja“ se dobi po 1 fl. sr.

6. Na vprašanje od mnogih krajev oznanimo, da zamore, kdor hoče, za leto 1852 in 1853 k našemu družtvu pristopiti še sedaj, in dobi vse družtvene knjige razun potekle „Zgodovine Goriške nadškofije“, — pa mu hočemo kako drugo družtveno knjigo priložiti, ki ne velja več kot 24 kr.

To smo sklenili tukaj v Celovcu in mislimo tudi izpeljati, ako večina ostalih gg. odbornikov po unih mestih naše predloge potrdi. Vse gg. odbornike povabimo, naše predloge pretresti in potem svoje misli na znanje dati, naj že bo pismeno, alj po kakem slov. časopisu. Kdor nič ne odgovori, od tega mislimo, da je naših misel.

Čast. gospode vrednike slov. časopisov prosimo te naše misli ponatisniti.

Družtveni odbor u Celovcu.

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

Nekteri nauki.

Kat. Ljubi moji otročiči! veliko sem vam pravil od ljubih žival, nisem zastonj toliko govoril, lepi in imenitni nauki so v mojih besedah zaviti, le poslušajte:

1. Živali so stvarjene po človeškej podobi.

Po kateri podobi je človek stvarjen? Kdo mi bo to povedal?

Tonč. Človek je stvarjen po božjej podobi.

Kat. Prav lepo; alj pa tudi zastopiš, kaj to pomeni?

Jan. To pomeni: človek ima lastnosti, ktere so božjim lastnostim podobne.

Tonč. Bog je duh — naša duša je tudi duh; Bog je večen, naša duša je tudi nevmerjoča; Bog vse vč, naša duša tudi veliko vč; Bog je neskončno dober in vsmilen, tudi naša duša more dobra in vsmilena biti.

Kat. Že dosti, vidim, da to dobro zastopite in mi toraj morate prav dati, če rečem: človek je stvarjen po božjej podobi. Pa tudi živali so stvarjene po človeškej podobi, so človeku podobne. Poskusite mi to sami dokazati.

Tonč. Človek ima truplo, glavo, ude, tudi živali imajo to; človek vidi s očmi, posluša s ušesmi, hodi po nogah, vse to tudi živali.

Kat. Res je taka; pa človeško truplo je veliko imenitnejše in žlahtnejše kot živalsko.

Vendar je živalsko truplo tudi človeškemu podobno. Pa le še malo premislite, alj nič ne najdete več, po čem bi bile živali človeku podobne.

Jan. Skoraj se ne upam povedati, alj vendar prosim, da smem povedati, kar mislim. Jaz pravim: Človek ima nevmerjočega duha — živali imajo vmerjočo dušo; — človek ima predstave, tudi živali; človek ima jasne in razgovetne predstave, živali le samo temne; človek se more vsih sort reči naučiti, on ima dobro pamet, živali se tudi marsikaj naučijo, si tudi marsikaj zamerkajo; — človek občuti — živali tudi; — človek misli, in

scer visoke, nebeške reči, tudi živali imajo svoje misli, pa le temne; — človek govori in more, kar misli alj občuti, na znanje dati, tudi živali to zamorejo; — človek se nauči in navadi brumno in pošteno živeti, razne opravila opravljati in svoje dolžnosti spolnovati, tudi živali se naučijo, nam pri dela pomagati, nam veselje in kratek čas delati; — človek ima prosto voljo, da izvoli in stori, kar se mu poljubi, tudi živali imajo nekaj proste volje, katero pa vrojeni pogon nekaj moti; človek sam sebe pozna in se zavê, živali tega pa nemajo, one se ne zavejo, se same sebe ne poznajo.

Kat. Izverstno, moj Janezek! sedaj pa le povej, kar imaš na sercu, nič se ne boj!

Jan. Če vse to premislimo, moremo reči: *živali so tudi po duši stvarjene po človeški podobi.*

Kat. Nič se ne boj — nisi povedal kaj nepoštenega pa tudi nič novega.

Nisi povedal nič nepoštenega. Kaj je človek proti Bogu, kralju nebes in zemlje? Reven črviček, ki se v prahu valja. Vendar je prav in pošteno, da rečemo: človek je stvarjen po božjej podobi. Kajbi grešno in nepošteno bilo reči: živali so stvarjene po človeški podobi?

Nisi povedal nič novega. Že od davnih časov so *golobi* podoba ljubezni; alj se ni sveti Duh sam v podobi goloba pokazal? Pes je podoba zvestosti, mačka zavitosti, oroslan moči in visokoserčnosti, pav prevzetnosti, zajec boječnosti, ovca pohlevnosti, svinja nečednosti, bčela in mravlja pridnosti in delavnosti itd. Zato navadno rekamo: te človek je zavit kakor mačka, boječ kot zajec, hiter kot jelen, prevzetan ko pav, priden kot bčela itd.

Glej, ljubi moj! nisi nič rekel kaj nepoštenega alj novega; da! še to pristavim: ti si rekel, prav kej *lepega* in *naukov polnega*:

a) Mi moremo reči: *Prevzetnež!* kaj si, da se zoper svojega Boga in Stvarnika puntaš, koliko nižji si ti od njega! Nizko in daleč pod tebo stoji vsaka žival, pa tako nizko, da! še veliko nižji si ti pod svojim Stvarnikom! Kako se jezaš, ako te kaka žival noče bogati, kako jo ojestro in hudo pretepaš. Ti pa grešiš,

svojega Stvarnika ne vbogaš, in ti se čudiš, ti mermraš, če ti on kaj hudega pošle! Žival, če kaj zavozi, tiho poterpi in se vije pod tvojimi nogami, ti pa mermraš proti temu, ki te kaznuje — iz ljubezni!

b) Vsaka žival doseže svoj cil in konec. Človek! ne pozabi, zakaj te je Bog stvaril!

c) Žival ljubi, oskerbuje, podučuje in vodi svoje mladje; — stariši učite se, kar ste tudi vi dolžni svojim otrokom storiti!

Pa tudi mlade živalice lepo in zvesto poslušajo in vbogajo svoje stare, — otroci ne dajte se od neumne živine na sramoto postaviti!

d) Človek! poprej da grešiš, pomisli, kako se ponižáš, če greh storiš; visoko nad živalmi stojiš pred grehom, po grehu se pogrezneš daleč globoko pod živino!

e) Človek! kako terdo serce moraš imeti, če si v stanu, ljube živalice mučiti alj martrati. Alj ne veš, da one občutijo, kakor ti, da jih boli, kakor tebe.

Človek! kako se prederzneš, ljube živalice mučiti alj po nemarnem pokončevati? Alj ne veš, da jih je Bog vstvaril, da so vse božje; kako boš to enkrat zagovarjal pred tistim, ki ti je samo dovolil, ljubo živino modro rabiti in lepo s njo ravnati?

Človek! kamnito serce moraš imeti, ako se ti ljubo živinče ne smili, kedar pred tebo milo stoka, zdihuje, se trese, te milo pogleduje!

Človek! Živina za te dela, te razveseluje, te varuje, kako zamoreš vse to s tim plačevati, da jo stradati pustiš in jo gerdo biješ in pretepaš!

Tonč. Res! lepih naukov se učimo iz besed: živali so stvarjene po človeški podobi. Nikolj jih ne bomo pozabili. —

(Dalje sledi.)

Marija zarja.

Kakor lepa zarja mila

Le po tebi prisvetilo

Si Marija prisvetila,

Grešnikom je vsim rešilo

Lepi dan znanila si,

Lepe božje milosti.

Tebe o Devico sveto
Vsi častiti z dušo vneto,
In prositi te žel'mo.
Ti nam sveti v zdajni noči,
Jezusu nas priporoči,
Daj, da k tebi pridemo!

Če nam bodeš ti svetila,
V solz dolini, zarja mila!
Nič zmotilo nas ne bo;
Bomo srečno potovali,
Se pregrehe ogibali
In dospeli v nebo.

Miloljub.

Česa nar bolj manjka?

(Iz österr. Volksfreund.)

Kar tukaj pripovedujem, sem sam doživel. Pred nekaj tedni je bila v nekej vasi na Nemškem ženitnina alj hoscet. Tukaj je navada, da ženin svojim tovaršem samiškega stanú, od katerih se loči, nekej denarja da za piti. Oni gredó v kerčmo in pokličejo godce, da bi plesaje in pijančevaje nekih veselih zapognali. Zavolj neke malenkosti se začnejo fanti prepirati in kmalo tudi pobijati in pretepati. Nekaj so jih dobro nasolili in skoz duri pometali, — potem je bilo spet tiho in mirno. Drugi so bili dobre volje do belega dnu. Ves židane volje gre nek U . . . domú. Njegova mati zvedeti, kaj se je po noči godilo, ga prime s besedami: „Si se pa že spet jako potepal?“ Te besede ga tako razkačijo, da hudobnež popade mater, jo verže in sune. Nanje vpitje prileti oče, vidi, o groza! kaj se godi, potegne sina od matere in mu očita, kako hudobno in peklensko da se obnaša. Sirovi sin odgovori: „Ta hiša je sedaj moja; vi dva nemata tukaj nič več opraviti, le koj se mi poberita, kamor je vama ljubo.“ Stariši so mu namreč, kakor je žalibog po kmetih stara navada, že prej hišo prepisali in hiševanje izročili, da bi ga vojaščine ovarovali. — Jokaje so stariši svoje reči skupej spravili in si drugod mesto poiskati morali, kjer bi stanovati mogli! —

Na ravno tistej vasi koj blizo te hiše, kjer se je ta grozna reč godila, stoji revna kočica. Tukaj leži na bolnej postelji v nekem kotu borna žena, res omilovanja vredna. Že več let leži tu stara mati, vsa skerčena in sključena, in se premakniti ne more. Človek, ki jej streže, jo mora kot otročeta pitati, jo dvigovati in pokladati, jej muhe braniti, s eno besedo vse opravljati. Kdo je

taj človek, ki to težavno delo tako ljubeznivo in veselo opravlja? On je njen *sin*. Še tri oženjene brate in sestre ima. Po očetovej smerti so se otroci med seboj prepirali, kdo da bi mater seboj vzel in jej do smerti stregel. Vsi so jo hotli imeti, in vsak začne dokazovati, zakaj da? Hči reče, da le ženska bolno prav oskerbljevati zamore. Stareji sin je rekel, da so rajni oče na smertnej postelji le *njemu* naročili, za mater skrbeti. Naj mlajši je pa jokatil in ni odjenjal, dokler so mu drugi pravice odstopili in mu pripustili, da sme on ljubljenej materi streči. In res je jej stregel nar bolj ko je mogel, njegova ljubezen in poterpežljivost je vsakemu globoko v srce segala — nikolj še nepoterpežljive besedice ne nisi slišal iz njegovih ust. On se je oženil in zdaj mu pomaga njegova žena. Nalašč je vzel za ženo revno pa pobožno dekle, od ktere je bil prepričan, da bo prav voljuo in ljubeznivo njegovo bolno mater oskerbovala.

Ljubi bravci! Oba, uni grozovitni in taj dobrodušni sin sta enkrat vkupej v ednej šoli tovarša bila, oba sta enak poduk imela; od kod toraj to, da sta se ločila kot noč in dan, da si nista bila trohice ne podobna? Morebiti je v šoli slišal alj se učil uni grozovitni gerdun se tako gerdo obnašati? — Premisli ljubi moj! in preglej svoje lastne znance in šolske tovarše; enake učitelje, enak poduk ste imeli — in vendar kak razloček med tim in unim v mislih in djanju! Za tobart le rečemo: Tudi nar boljša šola le malo alj nič ne opravi, ako jo skoz in skoz *domača izreja* ne podpira. Stariši nikolj ne pozabite: da šole tako malo dobrega sadja obrodé, ste večjidel vi sami krivi; vi mislite, da svoje otročiče le spod nog spravite, je pa vse dobro. Domača izreja mora šolo podpirati: ona mora na šolo pripravljati, kar se v šoli uči, podpirati, varovati in nadaljevati. Kje se pa to godi? *To manjka!*

Družtvo sv. Mohora.

* Za leto 1853 so še le *tri* družtveniki pismeno naznanili, da od družtva odstopijo. Na dolgu je jih pa še 135, — in scer 74 tacih, ki 3 fl., in 51 tacih, ki 1 fl. 30 kr. letnine plačajo.

Mi smo po družtvenih postavah vsim tim letos družtvene knjige pošiljali; zatorej tudi prosimo za denar. —

* Mogoče je, da kateri družtvenik vsih družtvenih knjig alj pa vsih čisel „šolsk. prijatel-a“ ni prejemal. Naj se sam alj na ravno pri nas v Celovcu alj po svojih odbornikih oglasi in na *tanjko* pristavi, kaj mu manjka. Mi smo radi pripravljeni, vse lepo poravnati in doposlati.